

Futbolda Seyirci Şiddeti Eylemlerinin Gerçekleşmesinde Medyanın Rolü Ahmet YÜCE¹, Nuran KANDAZ GELEN²

Öz

Araştırma Makalesi

Bu çalışmada seyircilerin davranış ve eylemlerine etki eden bir aktör olarak medyanın futboldaki şiddet eylemlerinin gerçekleşmesine etkileri araştırılmıştır. Futbol alanındaki saldırgan eylem ve şiddet davranışlarının ortaya çıkmasında yazılı, görsel ve sosyal medyada yer alan içeriklerin taraftar kitleleri ile etkileşimleri analiz edilerek medyanın etkileri belirlenmek istenmiştir. Araştırma evrenini 01 Ağustos – 31 Aralık 2017 tarihi arasında Türkiye Futbol Süper Ligi müsabaka döneminde yazılı, görsel ve sosyal medya futbol gündemine ait içerikler oluşturmaktadır. Bu bağlamda yazılı basın olarak; ulusal spor gazetelerinden olan Hürriyet gazetesinin spor sayfaları, tematik spor gazeteleri olan Fanatik ve Fotomaç gazetelerinin yanı sıra görsel basın olarak; Ntvspor kanalında yayınlanan Kırmızı Çizgi ve Beyaz Tv kanalında yayınlanan Beyaz Futbol programları ile sosyal medya mecrası olan twitterdaki futbol gündemine ilişkin paylaşımlar çözümlenerek, söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma sonucunda medya araçları vasıtasıyla üretilen şiddet çağrışımlı içeriklerin taraftar kitlelerinin davranış ve eylemlerine etkide bulunduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Spor, Şiddet, Futbol.

The Role of the Media in the Occurrence of Violence Actions of Spectators in Football

Abstract

Research Paper

In this study, the effects of media as an actor affecting the behaviors and actions of the masses in realizing the acts of violence in football were investigated. In the emergence of aggressive action and violent behaviors in football field, the effects of the media on the written, visual and social media were analyzed by analyzing their interaction with the fan masses. The universe of this study consists of the contents of the Turkish Football Super League (from August 1 to December 31, 2017) football agenda in the written, visual, and social media. In this context, using the discourse analysis method, the sports pages of the national newspaper Hürriyet, thematic sports newspapers Fanatik and Fotomaç, as written media; TV programs "Kırmızı Çizgi" on Ntvspor Channel, and Beyaz Futbol on Beyaz TV Channel as visual media; and Twitter messages related to Football agenda as social media were analyzed. As a result of the research, it was observed that the violence-related content produced by media tools influenced the behaviors and actions of the fan masses.

Keywords: Media, Sport, Violence, Football.

Makale Bilgileri / Article Info

Alındığı Tarih / Received 20.01.2021

Kabul tarihi / Accepted 29.03.2021

¹ yuce_ahmet@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-4513-6094

² Sakarya Üniversitesi, nkgelen@subu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4018-5698

Giriş

Sosyal bir varlık olarak insanlar kurdukları iletişimle zaman içerisinde birlikte yaşamayı ve modern toplumlar oluşturmayı başarmışlardır. Akıl ve iradesiyle önce doğayı keşfeden insan bilimsel düşünceyi geliştirmesiyle yaşamını kolaylaştırabilecek keşif ve icatları da bulmuştur. Matbaa, telgraf, telefon, gazete, radyo, televizyon, bilgisayar, internet ve mobil cihazlar gibi araçların ardı sıra icat edilmesiyle günümüzde insanların iletişimleri farklı boyutlar kazanmıştır. Yirminci yüzyılın yaygın araçlarından olan radyo, gazete ve televizyon yayıncılığı devam etmekte olan kendi tarihi süreci içerisinde önemli birer kitle iletişim araçları olarak insanların bireysel ve topluluk olarak aldıkları kararları ve gerçekleştirdikleri çoğu eylemleri etkilemektedirler (Işık, 2018; Lazar, 2009). Aynı yüzyılın sonunda bilgisayar ve internetin icadı sonrası ortaya çıkan yeni medya kavramı ile insanların iletişimleri çift yönlü bir hal alırken taşınabilir mobil cihazların kullanılmaya başlamasıyla kullanıcı bireyler hem alıcı hem de kaynak konumuna gelmiştir (Ataizi, 2012). Günümüzde kitle iletişim araçlarının kullanıcısı olan birey ve kitlelerin, teknolojik gelişmelerin merkezi konumunda bulunan medya ile etkileşimlerinin önemine dikkat çekilmiştir (Giddens, 1997).

Dünya genelinde milyarlarca insan tarafından futbol organizasyonları tribünlerden izlemekte ve medya vasıtasıyla da takip edilmektedir. Gelişen teknoloji ile kitleler ana akım medyayı oluşturan gazete ve televizyondaki futbol haberlerine yeni medya araçları ile daha hızlı erişebilmektedirler. İnternet erişimi sayesinde web sayfaları ve birçok kullanıcının sahip oldukları mobil cihazlar yardımıyla sosyal medya platformları üzerinden gündem ile haber kaynakları ile etkileşimler kurulmaktadır.

1. Literatür Bilgiler

Şiddet de iletişim gibi insanlık tarihi boyunca varlığını sürdüren ve sürekli bir şekilde güçlenen bir kavramdır (Solak, 2016). Gelişen toplumsal unsurlarla birlikte şiddet çeşitli boyutlarıyla ortaya çıkmaktadır (Han, 2017). Kişilerin saldırgan davranışları sergileme süreçlerine kişisel özellikleri kadar sosyal etkileşim halinde buldukları çeşitli dış etkenler de etkili olmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002). Günümüzde önemli bir sosyal etkileşim aracı olan medya tarafından şiddet çağrışımlı içeriklere maruz bırakılma durumu bir dış etken olarak saldırgan davranışları tetiklemektedir (Huesmann ve Taylor, 2006). Birçok televizyon programında sunulan şiddet kurgusal olsa dahi taklit yoluyla gerçek yaşamda ortaya çıkmaktadır (Anderson ve ark., 2003). Benzer şekilde medyadaki şiddet içerikleri agresif davranışlara yatkın olan kişilerde saldırganlığı ortaya çıkarabilmektedir.

Yaşamın hemen her detayında gözükten, kişilere ve kitlelere zarar veren şiddet eylemleri spor ve özellikle futbol alanında da karşımıza çıkmaktadır. Şiddet eylemlerinin insanlara verdiği zarar ve ortaya çıkardığı sorunlar yaklaşık bir asırdır futbol dünyasının da çözüm bekleyen problemi haline gelmiştir. Öyle ki bu şiddet

sorunsalı toplumun neredeyse bütün sosyo-ekonomik kesiminde gözlenmektedir (Dunning, 1999).

Toplumsal yaşamda futbol insanlar için nasıl bir vazgeçilmez organizasyonsa medya da bilgilendirme, eğitme, eğlendirme, haber verme ve propaganda gibi topluma yönelik faaliyetleri bünyesinde barındırmaktadır. Birey ve kitlelerin karar verme süreçlerinde önemli bir aktör olarak medya insan doğasının bir parçası olan şiddete yönelik unsurları da hedef kitlesine iletmektedir. Sosyal hayatın birçok alanında olduğu gibi spor alanında özellikle de futbol alanında medya organları ekonomik çıkarları doğrultusunda saldırgan davranışları meşrulaştıran içerikler oluşturabilmektedir (Voigt, 1998). Son yıllarda çok çeşitli medya organları vasıtasıyla aktarılan şiddetin giderek artan bir eğilimi söz konusudur (Busching, Allen ve Anderson, 2016). Başarı ve başarısızlık haber metinlerinde ve spor programlarında aşırı tepkiler aldığı gibi sansasyonel haber üretimi uğruna çoğu zaman holigan eylemler bile sempatik bir üslup ile kitlelere sunulmaktadır (Öztürk, 1998). Televizyon programlarındaki yorumcular ile gazete yazarları ana akım medyada kitleler için önemli bir kanaat önderi konumdadırlar. Kanaat önderi olan bu kişilerin genellikle popülizm etkisi ile tarafgir, agresif ve tahrik edici demeçleri yazılı ve görsel basın tarafından aktarılması sonucunda sosyal medya üzerinden taraftar tepkileri oluşmaktadır.

Bir futbol müsabakası esnasında veya sonrasında sporcuların, hakemlerin, teknik ekibin, yöneticilerin söylem ve hareketleri ana akım medya organları tarafından reyting/tiraj hedefleri doğrultusunda polemiğe yol açabilecek bir dil ile aktarılmaktadır. Gergin söylem ve davranışların vurgulanarak iletilmesi nispeten şiddetin kontrol ve filtrelenmesi daha zor olan sosyal medya platformunda katlanarak artmaktadır. Taraftarların hiç tanımadıkları yüz yüze gelme imkanlarının bulunmadığı diğer taraftarlar ve futbol medyası ile yoğun etkileşimleri sonucunda zaman zaman yıkıcı olan bu söylemlerin tartışma, hakaret ve kavga boyutuna ulaşarak şiddet eylemlerinin ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Medya araçlarında oluşturulan asparagas haberler ve spor yazarlarının kullandığı taraftar dili Çimen ve İlhan'ın (2007) "Spor Muhabirlerinin Türk Spor Medyasında Doğruluk Değeri Üzerine Düşünceleri" isimli çalışmasında ele alınırken, Taşmektepligil ve arkadaşlarının (2017) ve Çepe'nin (1992) çalışmalarında da sporda oluşan şiddet eylemlerinde yöneticilerin davranışlarının etkilerinin ön plana çıktığı görülmüştür.

Dilin sözlü ya da yazılı ifadelerle metin ötesi anlamının ortaya çıkmasına söylem denilmektedir. Jean-Micheal Adam'a göre sözcükler metin ötesi anlama belli bağlamdaki kullanımlar ile kavuşmaktadır (Adam, 2000). Foucault ise söylem için metnin salt içeriğinden başka anlatımlarda da kullanılabileceğini söylemektedir (Foucault, 1999). Medya çalışmalarında söylem analitiğinin yanı sıra toplumdilbilimsel ve dilbilimsel olmayan analitikler birlikte kullanılarak karma bir söylem analizi tercih edilmektedir (Cotter, 2015). Aynı şekilde Van Dijk de söylem araştırmalarında makro düzey olarak tanımladığı kültürel, tarihsel ve politik boyutların önemine vurgu yapmaktadır (Van Dijk, 2015). Söylem analizi metin ve

konuşma ile sınırlı kalmadan bilişsel, toplumsal ve kültürel bağlamın da ele alınmasından dolayı medya içeriklerinin incelendiği bu araştırmanın analizinde tercih edilmiştir.

Richardson (2007) çalışmasında gazete haber ve metinlerinin söylem analizi tekniği ile incelerken, yine yazılı basın incelemesinin yapıldığı “Futbolda Milliyetçilik: 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası Haberlerine Yönelik Söylem Analizi” (Küçük Durur ve Bakar, 2016), “Türkiye Süper Liginde Üç Büyük Futbol Kulübünün Başkanlarının Söylem Analizi: 2015-2016 Sezonu” (Dağlı Ekmekçi ve Sönmezoğlu, 2019) çalışmaları yer almaktadır. Spor gazetelerinin internet haber sayfalarının incelendiği “Spor Haberlerinde Nefret ve Ayrımcı Söylemler: www.fotomac.com.tr, www.fanatik.com.tr ve www.fotospor.com Haber Sitesi Örneği” (Sabahçı, 2018) ile Doyuran’ın (2018) televizyon dizileri örneğinde gerçekleştirdiği “Medyatik Bir Çalışma Alanı Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi” çalışmalarında da söylem çözümlemesi tekniğinden yararlanılmıştır.

Bu araştırmanın amacı futbol alanında gerçekleşen taraftar kaynaklı şiddet eylemlerinin oluşmasında medyanın etkilerinin belirlenmesidir. Literatürde taraftar kaynaklı spor alanındaki şiddete yönelik yapılmış olan çalışmalar sınırlıdır. Bu kapsamda futbol kamuoyunda yer alan medya kullanıcılarının medya araçları ile etkileşimleri sonucu aktarılan şiddete yönelik dolaylı ve dolaysız çağrışımların meydana gelen şiddet eylemlerine etkileri incelenecektir. Bu çalışmanın sonucunda ortaya konulacak bilgiler spor literatürüne katkı sağlayacaktır.

2. Yöntem

Araştırma Deseni

Medya araçlarında kullanılan dolaylı anlatım, ifade ve görsel içeriklerin alıcı konumunda yer alan kitlelerin davranışlarına etki edebilecek olan bulguların incelendiği araştırmada medya ve iletişim çalışmalarında son dönemde sıklıkla kullanılan araştırma yöntemlerinden olan söylem analizi metodundan yararlanılmıştır. Bu bakımdan konuşma ve metinde yer alan içeriklerin metinler-üstü anlamları ele alınmıştır.

Araştırmada yazılı ve görsel basın ile sosyal medya haber ve gündemlerinden araştırma konusuna ilişkin hususlar nitel araştırma yöntemlerinden içerik ve doküman analizi yöntemleri ile taranarak söylem analizi metodu kullanılarak veriler işlenmiştir. Yazılı spor basınında çıkan haberlere ait başlık, metin ve fotoğraflar ile görsel basında spor programlarında sarf edilen söz, davranış, jest ve mimiklerin yanı sıra sosyal medya kullanıcıların oluşan spor gündemine ilişkin paylaşımlarındaki söylem biçimleri çözümlenmiştir. Araştırmada söylem analiz yöntemlerinden Van Dijk (2015) söylem çözümlemesine uygun olarak elde edilen verilerin yerel ve genel bağlam ile olan ilişkileri çerçevesinde incelenmiştir.

Van Dijk (1988) söylem çözümlemesinde mikro ve makro olmak üzere iki yapıdadır. Mikro yapıda; cümlenin aktif/pasif, basit/karmaşık gibi kullanım

yapılarına bakılan “sentaktik çözümleme”, ardışık kullanılan cümlelerin uyumluluğunun incelendiği “bölgesel uyum”, metin ya da konuşmacının ideolojisi, inancı ve kültürel kimliğini ortaya çıkarabilecek “sözcük seçimleri, haberin ikna kabiliyetini güçlendiren fotoğraf ve inandırıcı bilgilerden oluşan “haber retoriği” çözümlenmeleri yer almaktadır. Makro yapıda ise haberin başlık, spot ve fotoğraflarından oluşan “tematik yapı” ile olayın ve bağlamının sunulduğu durum ile haber kaynaklarının yorumlarından oluşan “şematik yapı” yer almaktadır (Özer, 2011). Araştırmada elde edilen veriler içerisindeki ifadeler mikro düzeyde dilbilgisel uyum, fonetik gibi unsurlar bakımından ele alınıp aktarılırken makro düzeyde de toplumsal, tarihsel, politik arka plan dikkate alınarak çözümleme gerçekleştirilmiştir. Van Dijk makro yapılarda, metinde aktarılan yalın ifadenin ancak dış dünyada yer alan durum içerisinde doğru anlamına erişebileceğine işaret etmektedir (Van Dijk, 1988).

Veri Toplama Süreci

Araştırma, 01 Ağustos – 31 Aralık 2017 tarihi arasında Türkiye Futbol Süper Ligi müsabaka döneminde yazılı, görsel ve sosyal medya futbol gündemine ait içeriklerden oluşturmaktadır. Yazılı basın olarak; tematik spor gazeteleri olan Fanatik ve Fotomaç gazeteleri ile Hürriyet gazetesinin spor sayfaları, görsel basın olarak; Ntvspor kanalında yer alan “Kırmızı Çizgi”, Beyaz Tv kanalında yayınlanan “Beyaz Futbol” adlı programları ile sosyal medya kullanıcı platformu olan twitterda yer alan futbol gündemine dair içeriklerdeki şiddet çağrışımları araştırma kapsamında söylem analizi metodu kullanılarak incelenmiştir.

Tablo 1. Yazılı, görsel ve sosyal medyada öne çıkan ifadeler

Yazılı basında öne çıkan manşet ve ifadeler;	Görsel basında öne çıkan ifadeler;	Sosyal medyada öne çıkan etiket ve paylaşımlar;
“Maça mı savaşa mı?” “Ceza alırsak dünyayı ayağa kaldırım” “Bu skandalın mimarı TFF” “Sadece aptallar fikir değiştirmez” “Kasap” “Derbi ateşi cayır cayır” “Katliam” “Federasyon düzeltmezse başına çok iş açacak” “Şenol Güneş’in maçta “küfür ettiğini herkes gördü” dediğini herkes gördü” “Savaştan bir Trabzonspor” “Fransızların Savaşı” “Otur sıfır” “Faturayı Trabzon’a kesti”	Lucescu bizi geri zekâlı mı zannediyor, aptal mı zannediyor?” “Çünkü lens problemleri bir herif” “Böyle aptallık olur mu? Yani futbol aptallığı” “Van Persie’den nefret ediyorum” “Zina diyor” “Seve seve sokmak zorunda kaldı” “Bağlanırsan ekime bağlanmazsan kasıma kadar” “Korktu ödle” “Çok da fifi” “Beşiktaşlılar hadi parçalayın” “Pansumancı Fırat”	“Algı yapıyorsunuz” “Eyyamcı hakem” “Aziz’in paralı askerleri” “Talimat alıyorlar” “Tudor istifa” “Yönetim istifa” “TFF istifa” “MHK istifa” “Go home Tudor” #canerekin #ozantufan #vanpersie “Tetikçi Cüneyt Çakır”, “Eyyamcı Cüneyt Çakır” “Tetikçi Fırat (Aydınus)”, “Beşiktaş’ın çocuğu Fırat”

<p>“Sahada kırmızı, koridorda kavga” “Hakeme karşı da oynadık” “Milli eziyet” “0 tazminatla güle güle” “Sen misin 19 dakikada derbiyi bırakan” “Takımını satan Hoca” “Tudor patladı” “Konya’nın isyanı büyüyor” “Kadıköy’ü yıkmaya geliyor” “Bu hakemlerle kazanamazdık” “Maicon’un eşinden ‘kafa kesme’ hareketi” “Öztürk: Hakem inceden çalıştı” “Tudor bizi ateşe attı” “Tudor 2. sınıf Hoca” “Cenk Tosun küfür etti iddiası” “Dolmabahçe’de kemik sesleri” “Fener’i cehennem bekliyor!” “Aslan böyle çıldırdı”, “Maicon çıldırdı!”, “Quaresma çıldırdı!”, “Çalimbay çıldırdı” “Ümit Özat: Ölmem isteniyor”</p>	<p>“Beşiktaş soyunma odası alev alev yanıyor. Bayağı bir kan man var” “Caner Erkin, önce Arda sonra Bilica şimdi de Talisca ile 3 büyük kulüpte dayak yiyen futbolcu olarak tarihe geçmiştir” “Adam dövdüler 1 maç verdiler” “Beşiktaş’a neden penaltı verilmiyor” “Allah belanı versin Tudor” “Tudor basın toplantısında esti gürledi” “İstifa etmekten aciz bir futbol sekreteri” “Van Persie’yi sana çarpmışlar, kazıklamışlar” “Beşiktaşlılara kimse bir şey diyemiyor. Bir şey dedin mi Beşiktaş düşmanısın” “Lan Tudor ‘siz Türkler’ lafını hiç sevmedim. Unutma ki aç karnını O Türkler doyuruyor”</p>	
--	---	--

Bu amaçla araştırmada Türkiye Profesyonel Futbol Süper Liginde müsabakaları öncesi ve sonrasında saha içi ve dışında yaşanan şiddet olayları neticesinde yazılı ve görsel basın ile sosyal medyada çıkan haber ve söylemler 2017-2018 sezonunun ilk yarısında gerçekleşen 17 hafta boyunca incelenmiştir.

3. Bulgular

Araştırma kapsamında yazılı, görsel ve sosyal medyada öne çıkan şiddet ve saldırganlığı körükleyebilecek, futbol kamuoyunda gerginliği yükseltebilecek başlık, ifade, paylaşım, görsellerden öne çıkanlar aşağıda sunulmuştur.

Araştırma kapsamında şiddet eylemleri gerçekleşen müsabakalar:

Beşiktaş Konyaspor Süper Kupa Maçı:

Maç sırasında taraftarlar arasında kavga çıkmış maç sonrasında kulüp yöneticileri demeçlerinde ve medyada gerilimi tırmandırıcı ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadelerden özellikle Beşiktaş Kulübü Başkanı Fikret Orman’ın kullandığı “*Dünyayı ayağa kaldırıyorum*” sözü gazete manşetlerinde tırnak içinde aktarılırken, spor programlarında yorumcuların bir kısmı taraflılık çerçevesinde

değerlendirmelerde bulunmuştur. İki kulübün de temsilcileri çıkan olayların sorumluluğunu öncelikle Türkiye Futbol Federasyonu'na yüklemişlerdir. Sosyal medya tepkileri ise yine tarafsızlıktan öte bir çizgide gerçekleşmiştir. İki kulüp taraftarları da mağdur tarafın kendileri olduğu iddialarını içeren paylaşımlar yaparken Beşiktaş Kulübünün doğal rakipleri olan Fenerbahçe ve Galatasaraylı taraftarların özellikle Fikret Orman'ın ifadelerine yönelik yoğun eleştirileri de birçok paylaşımda görülmüştür.

Konyasporlu Taraftarların Genç Bir Galatasaray Taraftarına Yönelik Uyguladıkları Şiddet Eylemi:

Sosyal medyaya yansıyan darp görüntülerinin ardından ana akım medyada ve sosyal medyada sağduyu çağruları gerçekleşmiştir. Darp olayının öncesinde medyada bu eyleme direkt çağrışım yer almamasına rağmen kulüp taraftarları arasında müsabaka önce ve sonralarında sosyal medya paylaşımlarında sporun rekabet ruhuna aykırı, çok sayıda küfürlü söylemler ortaya çıkmaktadır. Bahse konu şiddet eylemi sosyal medya üzerinden yayılmaya başlamış futbol kamuoyu gündeminde geniş yer almıştır.

Fenerbahçe Beşiktaş Maçı Yankıları:

23 Eylül 2017 tarihinde oynanan Fenerbahçe Beşiktaş derbi karşılaşması öncesinde spor basını ve sosyal medyada hakem ataması eleştirileri ön plana çıkarken, maçın bitimiyle birlikte hakem kararlarına yoğun tepkiler ortaya çıkmıştır. Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş'in maçın hakemine yönelik sportmenliğe aykırı davranışı ile Beşiktaşlı futbolcu Caner Erkin'in Fenerbahçe tribünündeki taraftarlar ile yaşadığı gerginlik ve maç sonrasında Fenerbahçe yöneticisi Mahmut Uslu'nun centilmenlik dışı söylemleri de spor basını ve sosyal medyada ön plana çıkmıştır.

Maç Öncesi:

Oynanacak olan derbi karşılaşması öncesinde Fotomaç gazetesi "*Derbi ateşi cayır cayır*", "*Ya hep ya hiç*" ve "*Kılıçlar çekildi*" şeklindeki manşetleri kullanmıştır. "*Kılıçlar çekildi*" başlıklı haberin görselinde iki takımın teknik direktörlerinin kızgın bakışlı yüz ifadelerine yer verilmiştir. İki tarafta paylaşılan teknik direktörlerin resimlerinin yanında ellerinde kılıç olan iki dövüşçü silueti ile "düello" vurgusu aktarılmıştır.

Fanatik gazetesi de benzer düello vurgusunu "*Yüzleşme*" başlığı kullanarak aktarmıştır.

Hürriyet gazetesinde Beşiktaş Kulübü Başkanı Fikret Orman'ın maçın hakemi Ali Palabıyık'a yönelik endişelerinin aktarıldığı haberde Orman'ın "*Palabıyık gördüğünü çalsın*" sözleri ile paylaşılmıştır.

Kırmızı Çizgi Programı yorumcusu Serdar Ali Çelikler maç öncesinde eski Fenerbahçeli futbolcu Caner Erkin ve Jeremain Lens'in Beşiktaş formasıyla

çıkacakları maçta taraftarlar tarafından hoş karşılanmayacaklarını ve Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş'in Fenerbahçe maçlarında gergin olduğu yorumlarında bulunmuştur. Yorumcu Mehmet Ayan ise Fenerbahçe takımına yönelik "Gerginliği üreten takım Fenerbahçe olabilir" sözlerini kullanmıştır.

Maç Sonrası:

Fenerbahçe'nin 2-1'lik galibiyeti ile sonuçlanan maç esnasında ve sonrasında özellikle sözel şiddet eylemlerine yönelik gelişmeler ortaya çıkmıştır.

Maç öncesi Beşiktaşlı futbolcu Caner Erkin'in Fenerbahçe Stadındaki Beşiktaş tribünü önünde diz çökerek selamlama yapması, statta Fenerbahçe taraftarlarının protestolarına sebep olurken twitter üzerinden birçok Fenerbahçe taraftarı Erkin aleyhine ağır tepkiler gösteren paylaşımlarda bulunmuştur.

Maç esnasında hakemin kararlarına aşırı tepkilerde bulunan Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş'in görüntülere yansıyan ağız hareketlerinden hakaret içerikli sözleri gerek basın organlarında gerek de sosyal medyada tepkiler almasına neden olmuştur.

Maç sonrasında Fenerbahçe yöneticisi Mahmut Uslu'nun Caner Erkin'in Beşiktaş tribünlerini selamlama hareketini eleştirirken sarf ettiği "Caner'in özel hayatını biliyorsunuz" sözleri özellikle sosyal medyada yoğun tepkilere yol açarken, Beşiktaş ve Fenerbahçe taraftarları arasında Caner Erkin'e yönelik hakaret içerikli kutuplaşan paylaşımlar yapılmıştır.

Maçtan mağlup ayrılan Beşiktaş cephesinde hem yöneticiler açıklamalarında hem de taraftarlar sosyal medya paylaşımlarında hakem Ali Palabıyık aleyhine ağır eleştirilerde bulunmuştur.

Maç sonrası Beyaz Futbol adlı programda "Dev maça hakem Ali Palabıyık damga vurdu" şeklinde altyazı başlığı kullanılmıştır. Program yorumcularından Sinan Engin maçın hakemine eleştirilerde bulunurken Beşiktaş Kulübü Başkanı'na hakeme düdüğü astırması için girişimde bulunma çağrısını yapmıştır. Engin'e ait "Orman, Palabıyık'a düdüğ astırsın" sözü ekrana getirilmiştir. Yorumculardan Ahmet Çakar ise Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş'in karşılaşma esnasındaki davranışlarına "Şenol Hoca kudurdu. Şenol Hoca Küfretti, kimse inkâr etmesin." diğersözleri ile tepki gösterirken küfür eyleminin kabul edilemeyeceğinin altını çizmiştir. Yorumculardan Rasim Ozan Kütahyalı ise "Şenol Güneş'in ağız dolusu küfürlerini konuşamayan programlardan değiliz" ifadelerini kullanmıştır.

Sosyal medyada karşılaşmanın hakemine yönelik özellikle Beşiktaş kamuoyu tarafından ağır eleştiri içeren paylaşımlar yer alırken "Orman, Palabıyık'a düdüğ astırsın" sözleri twitterda en fazla etkileşim alan etiket olmuştur.

Hürriyet gazetesinde yer alan maç sonrası haberleri arasında taşkınlık yapan ve alkollü olduğu tespit edilen 30 Beşiktaş taraftarının polis tarafından gözaltına alındığı bilgisi "Kadıköy'de 30 taraftara gözaltı" başlığı ile verilmiştir. Ayrıca

Beşiktaş cephesinin hakem kararlarında tepkilerini Başkan Fikret Orman'ın "3. Şampiyonluğumuz engellenmek isteniyor" yönetici Şafak Mahmut Yazıcıoğlu'nun "Ali Palabıyık emek hırsızdır!" sözlerini başlıklarda kullanarak aktarmıştır.

3. Tartışma

Medya tarafından futbol takımları arasındaki rekabet futbol kamuoyuna kışkırtıcı bir şekilde iletilmektedir. Taraftarların beğendikleri ve aidiyet hissettikleri takımların dışındaki unsurları 'öteki' olarak algılamasında medya tarafından dikte edilen ayrıştırıcı bu dil etkili olmaktadır. Basın yoluyla müsabakaların savaş ortamı şeklinde sunumu sonucunda sportif olarak kaybetmenin tahribatının çok ağır sonuçları olacağı inancı sporcu, teknik ekip, yönetici ve taraftarlarda hâkim olmaktadır. Böylesi bir ortamda kaybedilen maçlarda suçlu olarak tespit edilen 'öteki' ise hakemler olmaktadır. Gazete ve televizyonlardaki haber aktarımları ile kanaat önderi konumundaki yazar ve yorumcuların hakemlere yönelik tekinsizlik algısının taraftarlar arasında sosyal medya etkileşimi sayesinde katlanarak arttığı görülmektedir. Taraftar kitlelerinin sosyal medya üzerinde yoğunlaşan bu tepkileri kin ve nefrete dönüşerek tribünlerdeki saldırgan söylem ve davranışları da tetiklemektedir. Özsoy ve Yıldız (2013) yapmış oldukları araştırmada, Spor sahalarında görülen şiddet olaylarında geleneksel ve yeni medyanın taraflar arasında var olan gerginliği tırmandırıcı veya yaşanan şiddeti tekrarlayarak yeniden üretici bir etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir. Bir diğer çalışmada Yıldız (2018) sosyal medyanın spor ortamlarında nefreti tetikleyen bir unsur olduğunu aktarmıştır.

Spor medyasının yoğun ve kışkırtıcı eleştiri dilinin zincirleme etkisi sonucu tribünlerdeki şiddete yönelik davranışların körüklenmesi problemine ilişkin Mil ve Şanlı'nın (2015) "Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi" isimli çalışmalarında varılan sonuçların bizim çalışmamız ile örtüştüğünü görmekteyiz. Wright'in (2016) çalışmasına göre medya vasıtasıyla aktarılan şiddetin izleyici davranışlarında direkt etkisi görülmemektedir. Buna karşın araştırmamızda ana akım ve sosyal medya tarafından taraftarların maruz kaldığı şiddet uyarılarının kitleler üzerinde agresif davranışlara yol açabilecek türde sürekliliği olan etkileşimi gözlenmiştir.

Kulüp yöneticilerinin demeçlerindeki gerginlik oluşturabilecek ifadeler ana akım medyada özellikle vurgulanarak aktarılmaktadır. Yöneticilerin bir kısmı da kendi taraftarları gözünde sempatik görünmek adına hakemlere ve rakip takımlara yönelik olumsuz eleştiriler yapmaktadırlar. Medyanın tiraj/rejting kaygısı ile yönetici demeçlerinde polemik oluşturabilecek kelimeleri ön planda tutması sonucu taraftarların şiddet çağrışımlarına maruz kalması söz konusudur. Tüksoy ve arkadaşlarının (2003) "Üç Büyük Kulüp Futbol Taraftarlarının Sosyal Kimlikleri ve Şiddete Bakış Açıkları", Taşmektepligil ve arkadaşlarının (2017) "Bireysel Şiddet Açısından Spor Medyasının Etkileri", Çepe'nin (1992) "Futbol Müsabakalarında Seyircilerin Saldırganlıkları ve Şiddet Sebepleri Üzerine Bir Araştırma" isimli araştırmaları ile TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) Araştırma Komisyonunun

Mart 2011 tarihli raporundan elde edilen kulüp yöneticilerinin davranış ve söylemlerinin şiddet eylemlerinin gerçekleşmesinde etkili olduğu sonuçları araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgular ile benzerlik göstermektedir (TBMM, 2011).

Ana akım medyada gazetelerdeki çarpıcı haber metinleri ile televizyon spor programlarındaki argo söylemler sosyal medya ile etkileşimleri sonucunda twitter gündeminde ciddi tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Twitter içerisindeki bilgiler nitelikleri, kaynakları ve doğrulukları gözetmeksizin hızlı bir şekilde yayılarak kitlelerin olumlu ya da olumsuz reaksiyonlarına yol açmaktadır. Twitter ‘Trend Topic’ listesinde üst sıralarda olan konulara yönelik ilgi ve etkileşimin sosyal medyada olduğu kadar ana akım medyada da etkili olduğu araştırmamızda görülmüştür. Bu bulgularımızı destekler nitelikte bir çalışma olan Sütçü ve Bayrakçı’nın (2014) “Haberlerin Twitter Üzerinde Yayılması Üzerine Bir Araştırma” isimli araştırmalarında ana akım yazılı medya araçları olan gazetelerin sosyal medyanın yükselişine kayıtsız kalmayarak etkileşim haline girdiklerine dikkat çekilmektedir.

Sonuç

Araştırma kapsamında yazılı basın araçları olarak Fanatik ve Fotomaç gazeteleri ile Hürriyet gazetesi spor sayfaları incelenmiştir. Gazete spor sayfaları okuyucuların ilgisini uyandıracak foto-montajlı görseller, renkli ve büyük punto karakterli yazılar ile polemik oluşturabilecek manşet ve metinlerin genellikle tercih edildiği gözlenmiştir. Gazetelerde haber içeriklerinin çoğunluğunu “Üç Büyükler” olarak bilinen (Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe) kulüplerin haberleri oluşturmaktadır.

Görsel basın araçlarından önemli futbol izleyici kitlesine hitap eden “Kırmızı Çizgi” ve “Beyaz Futbol” adlı spor programları izlenerek çözümleme ve analizleri yapılmıştır. Yazılı basında olduğu gibi çoğunluk izleyici kitlesinin etkisinden dolayı üç büyük kulübün haberleri spor programlarında da yoğunlukla ele alınmaktadır. Programların canlı yayın akışında gerçekleşmesinden dolayı konuşmalar esnasında moderatör kontrolünden bağımsız olarak yorumcular anlık olarak argo kelimeler kullanabilmektedir. Programlarda gündemde tutulmak istenen konular sıklıkla izleyici kitlenin beğenisine sunulmaktadır. Gazete metinlerinin aksine hakemlere ve teknik adamlara yönelik eleştirilerde kullanılan ifadelerin daha agresif olduğu görülmektedir.

İncelenen programlardan birinde yorumcuların taraftar kimlikleri ön planda tutulmaktadır. Yayın boyunca tamamen taraflı ve fanatik söylemler tercih edilirken, izleyiciler kulüp taraftarlıkları kapsamında sık sık bölüşürülmektedir. Programda bazı haberler gerilim müziği eşliğinde şiddet çağrıştıran kelimeler kullanılarak sunulmaktadır. Yorumcular tarafından çoğu kez bağırarak argo kelimelerle birbirlerine hitap etmekte, sürekli tehditkâr bir dille futbol kamuoyunda polemik oluşturulmak istenmektedir. Yayında sosyal medya etkileşimleri kabiliyeti ile

oluşturulan polemige taraftarlar da dahil edilmektedir. Reyting maksadıyla programda kurgulanan arka fon müzikleri, paylaşılan alaycı ve taraflı görseller ile kullanılan argo üsluptaki hitaplar taraftarlar arasında gerginliğe yol açabilecek başlıca şiddet çağrışımları arasındadır.

Araştırmada incelenen sosyal medya aracı olan twitterda futbol müsabakalarının olduğu dönemlerdeki paylaşım ve yorumların artış gösterdiği görülmüştür. Twitter kullanıcıları spor programları ve gazete haberlerindeki içerikler ile etkileşimli paylaşımlarda bulunmaktadırlar. Kullanıcı kitleleri; kulüp yöneticileri, futbolcu ve teknik adamların demeç ve medyada yer alan davranışlarına yönelik eleştirilerini dile getirirken birbirleri ile taraftarlık kimliği üzerinden tartışmalar yaşamakta ve ayrışmaktadırlar. Ana akım medya ve diğer kullanıcı kitlelerinin etkisiyle taraftarlar kitleleri kendi tuttuğu takımların haricindeki rakip takımın futbolcu, taraftar, yöneticileri ile hakemlere karşı agresif tutumlar geliştirmektedirler. Birçok öfkeli twitter kullanıcısı taraftar tarafından hakem, futbolcu, yönetici, teknik adam ve diğer takım taraftarlarına yönelik şiddet içerikli paylaşımlar yapılmaktadır. Bu açıdan twitter sözlü psikolojik şiddetin sıklıkla yaşandığı ve fiziksel şiddetin zeminin hazırlandığı bir ortam haline gelmektedir.

Medyanın futbol müsabakalarında ve dolayısıyla futbol kamuoyunda gerçekleşen şiddet eylemlerinde bire bir olmasa da çok önemli bir etken olduğu yapılan incelemeler sonucunda söylenebilmektedir. Araştırma kapsamında ana akım medya ve sosyal medya mecralarında yer alan ayrıştırıcı dilin taraftar kitlelerinin şiddete yönelik davranışlarını geliştirmelerinde etkisinden söz edebiliriz. Spor medyasındaki bu tutum medyanın gerek tarafsızlık ilkesi gerekse ayna modeli olan gerçekleri aktarma sorumlulukları ile çelişmektedir.

Kitlelerin saldırgan ve şiddete meyilli davranışlarını tamamen kontrol altında tutulması gerçekleşmesi çok zor olan bir sorundur. Ancak toplumsal düzenin inşa ve denetiminde dördüncü kuvvet olan medyanın kamu yararı görevi gereği kullandığı dilin şiddeti körüklemekten ziyade gerginliği yatıştırıcı olması durumunda bu toplumsal sorunun çözümüne önemli katkılar ortaya çıkabilecektir. Bu bağlamda, özellikle görsel medyada saldırgan davranışlara yol açacak kin, nefret uyandırabilecek ve ayrıca ahlaki durumu zayıflatan söylemlerin engellenmesine yönelik hem Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun hem de medya yöneticilerinin daha etkin olması önerisi verilebilir. Böylece seyirci kaynaklı şiddet davranışları azalacak bu da spor müsabakalarının seyir kalitesinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adam, J. M. (2000). *Linguistique Textuelle: Des Genres de Discours aux Textes* . Paris: Nathan Universite.
- Anderson, C. A. & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 27-51.

- Anderson, C., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L., Johnson, J., Linz, D., & Wartella, E. (2003). The influence of media violence on youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 81-110.
- Ataizi, M. (2012). Yeni Medya ve Spor. N. S. Sever, & S. Sezer (Dü.) içinde, *Spor ve medya ilişkisi* (s. 110-125). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Baş, T. & Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Busching, R., Allen, J. & Anderson, C. (2016). Critical/cultural studies , mass communication, media and communication policy. *Oxford Research Encyclopedia Communication Online Publication*, 1-21.
- Cotter, C. (2015). Discourse and media. (D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin, Dü) *The Handbook of Discourse Analysis, II*, 795-821.
- Çepe, K. (1992). Futbol müsabakalarında seyircilerin saldırganlıkları ve şiddet sebepleri üzerine bazı araştırmalar. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çimen, Z. & İlhan, E. (2007). Spor muhabirlerinin Türk spor medyasında doğruluk değeri üzerine düşünceleri. *Atatürk Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 9(2), 1-10.
- Dağlı Ekmekçi, Y. A. & Sönmezoğlu, U. (2019, Haziran). Türkiye süper liginde üç büyük futbol kulübünün başkanlarının söylem analizi: 2015-2016 sezonu. *Spor Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4(1), 62-74.
- Doyuran, L. (2018, Temmuz). Medyatik bir çalışma alanı olarak eleştirel söylem çözümlemesi: Televizyon dizileri örneğinde. *Erciyes İletişim Dergisi*, V(4), 301-323.
- Dunning, E. (1999). *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilization*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. (V. Urhan, Çev.) İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (1997). *Sociology* (3. b.). Cambridge: Polity Press.
- Günay, V. D. (2018). *Söylem Çözümlemesi* (2. b.). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Han, B.C. (2017). *Şiddetin Topolojisi* (2 b.). (D. Zaptçioğlu, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Huesmann, L. R., & Taylor, L. D. (2006). The role of media violence in violent behavior. *Annual Reviews Public Health*, 393-415.
- Işık, M. (2018). *İletişim Bilimine Giriş* (2. b.). Konya: Eğitim Yayınevi.

- Küçük Durur, E. & Bakar, H. (2016, Eylül). Futbolda milliyetçilik: 2008 avrupa futbol şampiyonası haberlerine yönelik söylem analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2), 781-805.
- Lazar, J. (2009). *İletişim Bilimi* (2 b.). (C. Anık, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Mil, H. İ. & Şanlı, S. (2015). Sporda şiddet ve medya etkisi: bir maçın analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(55), 231-247.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji*. Konya: Literatürk.
- Özsoy, S. & Yıldız, K. (2013). Türkiye'deki spor basınında nefret söylemi. *International Journal of Social Science Research*, 2(2), 46-60.
- Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*. Ankara: Bağırğan Yayımevi.
- Richardson, J. (2007). *Analysing Newspapers: An Approach From Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sabahçı, B. (2018). Spor haberlerinde nefret ve ayrımcı söylemler: www.fotomac.com.tr, www.fanatik.com.tr ve www.fotospor.com haber sitesi örneği. *Global Medya Journal*, VIII(16), 186-203.
- Solak, A. (2016). *Şiddet Kültürü: Türkiye'nin Suç ve Sosyal Risk Haritası*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Sütçü, C. & Bayrakçı, S. (2014). Sosyal medya gazeteleri nasıl etkiliyor? haberlerin twitter'da yayılması üzerine bir araştırma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(2), 40-52.
- Taşmektepligil, M. Y., Küçük, V., Karakuş, S. & Kalkavan, A. (2017, Aralık). Bireysel şiddet açısından spor medyasının etkileri. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 32-48.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi). (2011). *Spor Kulüplerinin Sorunları ile Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Kurulu Komisyonu*. Ankara.
- Van Dijk, T. (1988). *News As Discourse*. New Jersey: Lawrance Earlbaum Assaciates Publication.
- Van Dijk, T. (2015). Critical Discourse Analysis. (D. Tannen, H. Hamilton, & D. Schiffrin, Dü) *The Handbook of Discourse Analysis*, I, 466-485.
- Voigt, D. (1998). *Spor Sosyolojisi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Wright, J. (2016). Human aggression and sports media violence. *Masters Theses & Specialist Projects*. Kentucky: Western Kentucky University.

Yıldız, K. (2018). Spor örgütleri, sosyal medya ve nefret söylemi. (Ed., H. Yıldız) İçinde *Sosyal Medyanın İş Yaşamındaki Yeri* (s.341-357). Publisher: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.